

Protestantse Gemeente Boxmeer

Nr 16 Praatjes van uw predikant

Beste mensen,

Al weer sinds maart 2011 ben ik actief als uw waarnemend predikant. Dat loopt per 31 oktober 2013 af. **Mijn afscheidsdienst is op 27 oktober. Gewoon om 10.00 uur.** Op mijn verzoek krijgt niemand daarvoor een speciale uitnodiging, maar iedereen is natuurlijk hartelijk welkom en uw komst wordt zeer op prijs gesteld. Mijn opvolgster, ds Marise Boon, zal op 3 november 2013 als predikant aan de protestantse gemeente van Boxmeer worden verbonden. Wat is een predikant? Volgens de website van de PKN is de predikant: een herder, aanjager, manager, inspirator, theoloog, zielzorger en geldwerver. Ik zou denken, dat een predikant zeker ook een leraar is, die uit de Schriften oude en nieuwe dingen opdiept. *“Christus heeft apostelen aangesteld en profeten, evangelieverkondigers, herders en leraren, om de heiligen toe te rusten voor het werk in zijn dienst. Zo wordt het lichaam van Christus opgebouwd.*

Maarten Luther

Op 31 oktober viert de kerk Hervormingsdag. In Duitsland en zeker in Hongarije is dat een heel bijzondere feestdag met veel evenementen en diensten. In Nederland wordt er hooguit op de zondag voor of na aandacht aan besteed, als het al gebeurt. Tijdens mijn afscheidsdienst zal ik zeker het Lutherlied laten zingen.

Dit jaar vieren we ook 450 jaar Heidelbergse Catechismus. Er waren tentoonstellingen in Heidelberg zelf en in Apeldoorn en op nog vele andere plaatsen. Ik ben zelf in augustus een weekje op Heidelbergse Catechismusreis geweest. We hebben met zijn vieren een aantal plaatsen bezocht, die van groot belang zijn geweest voor de reformatie. Heidelberg natuurlijk in de eerste plaats, maar ook Siegen (met vorst Johan Maurits van Nassau-Siegen (hier links afgebeeld), kerkvader van de Evangelische Nikolaikerk).

We bezochten de Dillenburg (veel - niet alle - Nassaus waren voorvechters van de reformatie, o.a. Willem de Zwijger). Het slot bestaat niet meer, maar de slotheuvel is er nog wel. Een mooie klim. Ook er is een Willemstoren op de voormalige slotheuvel gebouwd en er is een museum, waar Willem Alexander en Maxima ook te zien zijn, hun foto dan. Beroemd is ook het standbeeld van Willem de Zwijger met het hondje.

We bezochten het oude stadje Herborn. Daar is van 1585-1814 een belangrijke en beroemde Protestantse Hogeschool geweest.

Caspar Olevianus doceerde in Herborn. In 1584 verhuisde hij naar Herborn, dat het geestelijk brandpunt werd van het nieuwe gereformeerde kerkgebied. In 1585 is er in Herborn een Hoge School met dertien leerkrachten en met Olevianus als leider. Hieruit groeide een volledige Hoge School met een gymnasium als basis. Ook werden door hem hier een drukkerij en boekhandel opgericht.

Op 25 januari 1587 moest Olevianus alle arbeid neerleggen. Hij had niet lang meer te leven. Op 11 maart 1587 maakte hij zijn testament. Op 15 maart 1587 stierf hij op vijftigjarige leeftijd omringd door vrienden en geestverwanten. Johannes Alsted stelde hem de vraag "Lieve broeder, gij zijt ongetwijfeld van uw zaligheid zeker, zoals gij anderen voortdurend geleerd hebt?" En Olevianus mocht antwoorden: "Certissimus". "Zo zeker als het maar mogelijk is!" Dit waren zijn laatste woorden. Olevianus ligt in de Stadtkirche te Herborn begraven.

We bezochten vervolgens Marburg, waar de allereerste Protestantse Universiteit van Europa werd gevestigd en die universiteit is er nog steeds gevestigd.

De Philipsuniversiteit

En we bezochten uiteraard de Elisabethkerk, gewijd aan de Heilige Elisabeth, waarover ik in een van mijn vorige Praatjes uitvoerig geschreven heb.

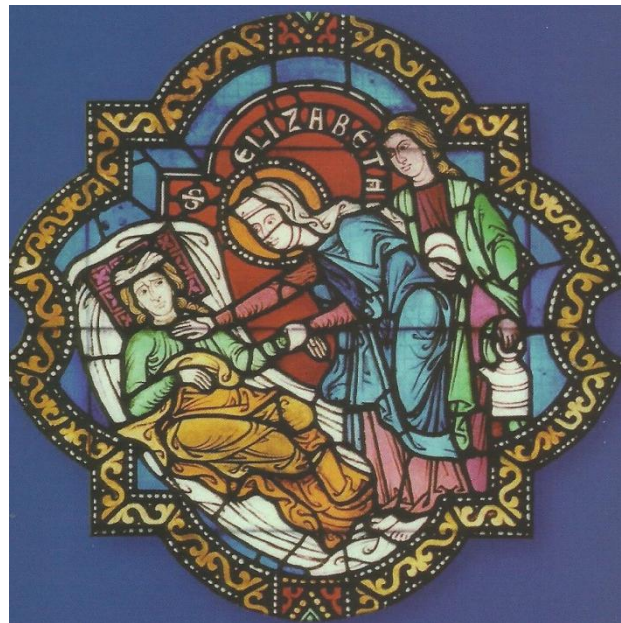
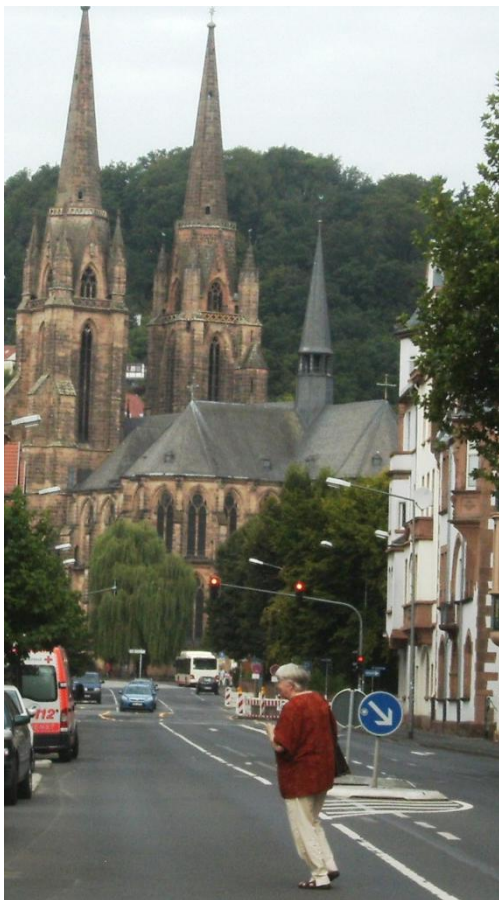

Foto Marjan de Boer

Daarna ging de reis verder naar Spiers (Speyer) met het Protestantse Consistorium en de Ursinustentoonstelling, naar Worms (met de beroemde Rijksdag van Worms, waar Maarten Luther gezegd moet hebben: "Hier sta ik, ik kan niet anders"), naar Bretten (met het Melanchthonhuis) en naar Neustadt an der Haardt (waar Ursinus vanaf 1578 tot zijn overlijden in 1583 professor was aan de Gereformeerde Theologische School, het Casimirianum). Maar veel van onze tijd waren we natuurlijk in Heidelberg zelf.

Ausstellung: „Ursinus“; Text: Michael Landgraf; Illustration: Steffen Boise

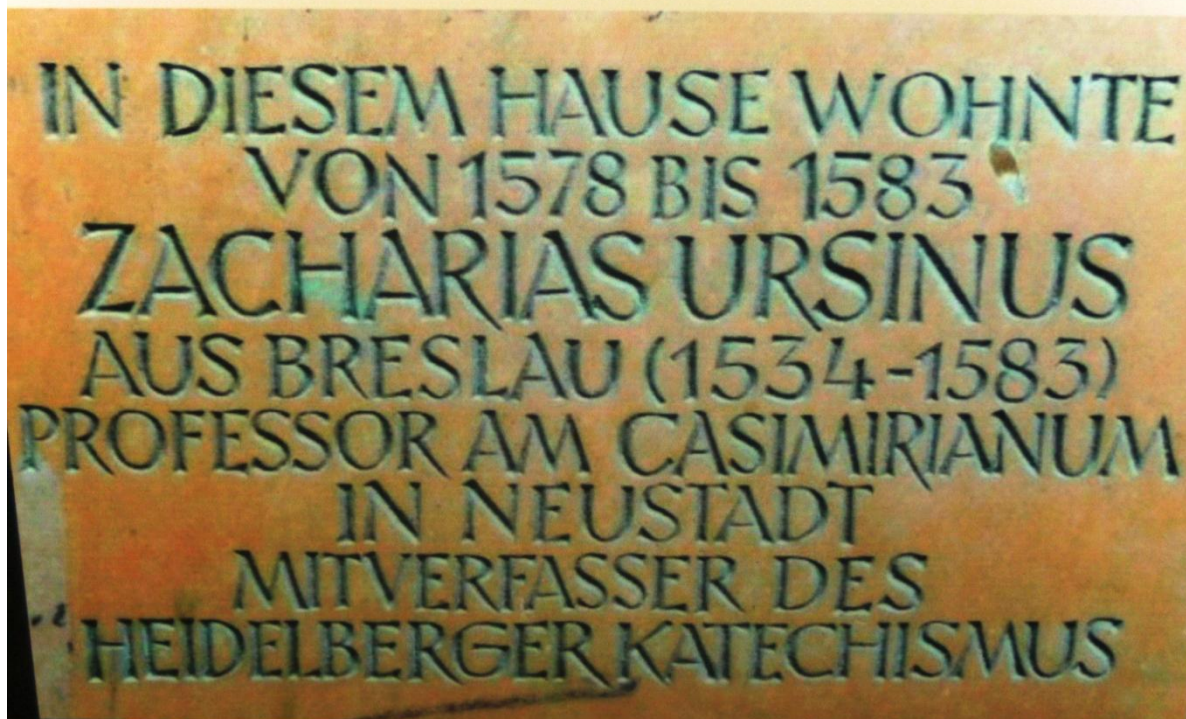

Foto Marjan de Boer

Ik ga nog wel een meer gedetailleerd reisverslag maken van deze Catechismusreis, maar niet hier en niet nu. Hieronder vertel ik nog wel wat over de opstellers van de Heidelbergse Catechismus. Wie meer wil weten kan t.z.t informatie vinden op mijn website (het wordt er - denk ik - in november op geplaatst). U kunt er geheel gratis op kijken en u hoeft niet in te loggen.

<http://www.margrietgosker.com/>

Nog iets meer over Zacharias Ursinus (1534-1583), medeopsteller van de Heidelbergse Catechismus

Zacharias Ursinus was een belangrijke Duitse zestiende-eeuws theoloog. Hij werd geboren als Zacharias Bär in Breslau (tegenwoordig Wrocław in Polen). Zoals vele anderen in de 16e eeuw latiniseerde hij zijn naam. *Ursus* betekent 'beer' in het Latijn. Het meest bekend werd Ursinus als medeauteur van de Heidelbergse Catechismus, die hij opstelde in samenwerking met Caspar Olevianus (1536-1587), zijn collega hoogleraar theologie aan de Universiteit van Heidelberg en het *Collegium Sapientiae*, de predikantenopleiding van de Palts.

Rond zijn vijftiende levensjaar ging Zacharias Ursinus studeren aan de universiteit van

Wittenberg, waar hij zeven jaar lang les heeft gekregen van Philippus Melanchthon, de bekende medewerker en latere opvolger van Maarten Luther. Melanchthon bewonderde de jonge Ursinus om zijn intellectuele gaven en geestelijke rijpheid. Later is Ursinus gaan studeren aan de gereformeerde universiteiten in Straatsburg, Bazel, Lausanne en Genève. In Lyon en Orléans leerde hij Hebreeuws.

Hierna keerde hij terug naar Breslau en publiceerde een pamflet over de sacramenten, dat zozeer de woede van de Lutheranen opwekte, dat zij hem ervan beschuldigden, dat hij de gereformeerde leer meer was toegedaan dan de lutherse. Dat kon natuurlijk niet. Zijn tegenstanders in Breslau slaagden er daarop in om hem uit de stad te verdrijven. Ursinus verhuisde naar Zürich en raakte bevriend met Petrus Martyr Vermigli, een Italiaanse gereformeerde. In 1561 werd hij op advies van Peter Martyr door Prins Frederik III van de

Palts, die de gereformeerden goed gezind was, aangesteld als professor aan het *Collegium Sapientiae*. Hij voltooide de Heidelbergse Catechismus in samenwerking met Caspar Olevianus. Na het overlijden van prins Frederik in 1576 werd deze opgevolgd door zijn lutherse broer Lodewijk VI van de Palts. Diens nieuwe godsdienstige koers leidde tot het ontslag van Ursinus, die vanaf 1578 tot zijn overlijden in 1583 professor was aan de gereformeerde theologische school in Neustadt an der Haardt. Zijn *werken* werden gepubliceerd in 1587-89, een completere editie verscheen in 1612, uitgegeven door zijn zoon en twee van zijn oudstudenten, Daniël Pareus en Quirinus Reuter. Veel invloed in Nederland had zijn verklaring van de Heidelbergse Catechismus in een vertaling door Festus Hommius: *Het Schatboek der verclaringhen over de Catechismus*.

Nog iets meer over Caspar Olevianus (1536-1587)

Caspar Olevianus werd 10 augustus 1536 te Trier geboren, in het Wittlicher Haus, op de

gracht bij de markt. Het christendom werd al in de 2^e eeuw in Trier aangetroffen. Toen Olevianus geboren werd, was Trier rooms-katholiek. De naam van zijn vader was Gerhard van Olewig. Hij was bakker van beroep. Olewig is een klein dorpje ten Zuid-Oosten van Trier. Zijn moeder Anna Sinzig stamt uit een slagersfamilie. Caspar had twee broers Matthias en Frederik, die goudsmid en arts zijn geworden. In de kerk van de H. Laurentius werd Caspar gedoopt. Hij bezocht de St Laurentius, St Simeon, de Domschool en het Collegium van St German.

Foto Margriet Gosker

Hij leerde een priester kennen wiens onderwijs een levenslange indruk op Caspar heeft nagelaten. De priester sprak met hem over de verzoeningsdood van Christus als de enige troost in leven en sterven. Toen Caspar bijna veertien jaar oud was werd hij door zijn ouders voor verdere opleiding naar Parijs gestuurd. Hij oefende zich in de humanistische studiën en bezocht de rechtenfaculteiten van Orléans en Bourges. In deze Franse steden had de Reformatie al veel aanhangers. Olevianus werd voor de Reformatie gewonnen. Tijdens zijn verblijf in Bourges vond een definitieve omkeer in zijn leven plaats.

Tijdens een boottocht met studenten op de rivier sloeg de boot om door overmoedig gedrag. Hij bleef vastzitten in de modderige bodem en werd ternauwernood gered. In deze angstige ogenblikken beloofde hij dat hij zijn leven aan God zou wijden, als God zijn leven zou sparen. Op 6 juni 1557 promoveerde hij tot doctor in de rechten. Als jurist keerde hij naar Trier terug. Hij werd hier door de reformatorisch gezinde leden van de raad aangesteld tot leraar en hij moest de jeugd onderwijzen in de 'Dialectiek' van Melanchthon. Zo had hij goede mogelijkheden met jonge mensen over geloof te spreken. Een maand na zijn aanstelling nodigde hij alle burgers van Trier uit op Laurentiusdag naar zijn preek te komen luisteren. Dit gaf echter de nodige opschudding. De rooms-katholieken van de stadsraad wilde Olevianus het verbieden, maar een meerderheid, die het gevoel van de Reformatie was toegedaan, zorgde er voor dat Olevianus toch kon spreken in de kerk van het St. Jakobushospitaal. Hierdoor kwam een beweging op gang, die de reformatorische gezindheid van de bevolking bevorderde. Uiteindelijk kwam er een tegenactie van de rooms-katholieke keurvorst waaronder de stad viel. De reformatie te Trier werd na verloop van tijd gewelddadig onderdrukt. Caspar belandde in de gevangenis. Op voorspraak van de keurvorst Frederik III van de Palts werd hij na verloop van tijd vrijgelaten. In 1560 wordt Olevianus door hem naar Heidelberg gehaald.

Caspar Olevianus begon zijn werk in Heidelberg in een hospitiüm voor studenten, het *Collegium Sapientiae*. Al gauw vielen zijn bijzondere organisatorische talenten op. Hij kreeg een leidinggevende positie in de kerk van de Palts. Op bevel van de keurvorst Friedrich III, de Vrome, werkte Zacharias Ursinus met enkele anderen aan de tot standkoming van de Heidelbergse Catechismus. In de eindredactie van de tekst van dit belijdenisgeschrift heeft Olevianus wellicht een aandeel gehad. Naast de voorontwerpen van Ursinus hebben reeds bestaande catechismusboekjes die in gebruik waren te Zürich, Genève, Emden, Londen en Straatsburg als voorbeeld gediend. In de eerste uitgave kwamen nog geen genummerde vragen voor. Vraag en antwoord 80 ontbraken. De keurvorst besloot o.a. naar aanleiding van het Concilie van Trente een vraag en antwoord te laten opnemen over het verschil tussen het Heilig Avondmaal en de Paapse Mis. In de 2e editie wordt hierover een kort antwoord aangetroffen, terwijl in de 3e editie de tekst zijn definitieve vorm heeft gekregen.

Na het sterven van Frederik III, de Vrome, vonden in Heidelberg grote veranderingen plaats. De keurvorst die zich steeds sterk had gemaakt voor het gereformeerde belijden werd opgevolgd door zijn Lutherse zoon Lodewijk VI. Het kwam tot een restauratie van het vroegere Lutheranisme in de Palts. Olevianus werd van al zijn functies ontheven, hij werd van kansel en kathedr geweed en veroordeeld tot stadsarrest. De kerkgebouwen werden de gereformeerden ontnomen. In deze moeilijke omstandigheden sprong een dienaar van Frederik III, de Graaf von Wittgenstein, voor Caspar in de bres. Hij zorgde er voor, dat hij zijn vrijheid herkreeg. De graaf nam Olevianus in zijn dienst en stuurde hem naar zijn stamslot Berleburg.

Bezienswaardig is Schloß Berleburg met het Schloß museum, waar de geschiedenis over het vorstenhuis Sayn-Wittgenstein-Berleburg wordt verteld. Aan het eind van de zeventiende eeuw vonden Separatisten en andere religieus vervolgd een veilige haven in het toenmalige gereformeerde graafschap⁽²⁾.

Ook de graaf zelf vertrok daarheen. Ook in Berleburg heeft Olevianus veel voor de zaak van de gereformeerde reformatie betekend. Spoedig had hij goede relaties met de kerken langs de Lahn, in Nassau, Solms en Wied. Graaf Johan van Nassau, de oudste broer van Willem van Oranje waardeerde hem zeer. In 1577 werd de Heidelbergse Catechismus ook in Berleburg ingevoerd. In 1578 verschijnt van de hand van Olevianus een commentaar op de brief aan de Galaten. In 1579 volgt zijn uitleg op de brief aan de Romeinen. In 1580 volgen de verklaringen op de brieven aan de Philippenzen en de Kolossenzen. Telkens zijn ze voorzien van een voorrede geschreven door Theodore de Bèze (Beza). Ook verschenen van de hand van de auteur een tweedelig werk: I Van het wezen van het genadeverbond tussen God en de uitverkorenen. II Van de middelen, waardoor ons dit wezen wordt meegedeeld. Deze laatste twee delen vormen zijn bekendste werk. Hij is hierdoor de grondlegger van de foederaaltheologie geworden.

Trier. Foto Margriet Gosker

Een nieuwe kijk op de oude Catechismus

door ds Karin van der Broeke, Preses Protestantse Kerk in Nederland

Van de Heidelbergse Catechismus vind ik na 450 jaar de inzet en de opzet nog altijd verrassend fraai. Een eenvoudig leerboek, bedoeld om de eenheid van de kerk te dienen, gericht op geloofsoverdracht aan kinderen, vervat in een vraag- en antwoordspel waarbij de gelovige persoonlijk antwoord geeft, geschikt gemaakt om op precies 52 zondagen te laten klinken. Het jubileum deed bij mij het volgende idee opkomen: Wat zou het mooi zijn om een lied te maken, 52 coupletten lang, waarin we geloof verwoorden op een manier die voor kinderen toegankelijk is. Een lied in de vorm van vraag en antwoord, zodat iedere kerkganger uitgenodigd wordt zich ermee te identificeren. Rekening houdend met het kerkelijk jaar. Een lied waar iedere zondag een deel van gezongen wordt, zodat kinderen en volwassenen telkens bij een fragment van christelijk geloof bepaald worden. De taal zou zeker afwijken van die van de Heidelberger, maar voor de inhoud zou het misschien niet veel meer dan een nieuwe vormgeving betekenen. Voorlopig echter een poging om een aantal van de vragen zoals ze in de Heidelberger gesteld worden persoonlijk en in taal van onze tijd te beantwoorden.

Wat is uw enige troost, beide in het leven en sterven? Antwoord: Dat mijn hele leven deel uitmaakt van de weg die God met mensen gaat. Dat ik mag leven met het visioen dat God mij heeft doen kennen van een Rijk van Recht en Vrede; dat ik me op dit Rijk mag richten en me door dit visioen kan laten dragen.

Wat gelooft gij van de heilige algemene Christelijke Kerk? Antwoord: De kerk is mijn oefenplaats voor samenleven. Hier spoort de Geest mij telkens weer aan om mijn leven en samenleven te verkennen. Hier hoor ik het Woord dat mij laat weten dat God het voornaamste woord in mijn leven heeft. Hier weet ik mij deel van het lichaam van Christus: medeverantwoordelijk voor anderen, gedragen en gezien door anderen.

Wat is afgoderij? Antwoord: Wanneer ik een deelgebied van het leven (gezondheid, welvaart, succes) te groot laat worden, raak ik het zicht op de ware bron van geluk kwijt. Ik ben een medewerker van God, met God onderweg naar het land waar het leven goed is voor ieder. Als ik dat uit het oog verlies doe ik niet alleen God en mijn medemens, maar ook mijzelf uiteindelijk tekort.

Wat is dan een Christen nodig te geloven? Antwoord: Dat God ons, met allen die uitzien naar een vernieuwing van deze wereld, op de messiaanse weg van liefde en trouw gezet heeft. Op die weg zijn wij zeker niet onfeilbaar, maar steeds opnieuw worden we geroepen om ons in te voegen in die beweging.

Maar wat baat het u nu, dat gij dit alles gelooft? Antwoord: Wat zou mijn leven arm zijn, en veel meer aan kans op mislukking onderhevig, wanneer ik zou leven alsof niet God maar ikzelf het stuur in handen had. Dat ik medewerker van God kan zijn verschaft me vrijheid en verantwoordelijkheid genoeg, maar ook rust en zekerheid.

Mist u nog een vraag? Antwoord: In onze tijd en wereld, waarin tal van levensbeschouwingen naast elkaar bestaan, is het wellicht ook goed om hardop de vraag te stellen: *Is het christelijk geloof de enige weg naar heil?* 'Ook buiten het christelijke taalveld vinden we woorden en wegen van waarde. Luisterend naar wat anderen ontdekt hebben, dit spiegelend aan de rijkdom die we zelf hebben leren kennen, gaan wij de weg van Christus.'

Deze beantwoording van vragen staat nog ver af van het lied dat mij voor ogen kwam bij de hernieuwde lezing van de Heidelbergse Catechismus. Een reflectie op essentiële onderdelen van geloof is deze beantwoording al wel. Het lied blijft nog even een droom. Maar een droom kan ooit een puzzelstuk blijken dat past in het geheel van dat visioen dat God ons liet horen in zijn Woord en dat oplichtte in het leven van Jezus Messias.

Gepubliceerd in: Het Goede Leven (uitgave Friesch Dagblad)

Ik hoop, dat u ook deze keer weer genoten hebt van mijn praatjes

Met goede groet voor zieken en gezonden en houd goede moed

ds Margriet Gosker